

пасивний), відбувається оволодіння навичкою створювати спонтанні висловлювання в контексті.

Висновки і перспективи дослідження. Таким чином, провідним завданням вчителя-вихователя закладу спеціальної освіти є навчити вихованців з порушеннями інтелектуального розвитку основним соціально-комунікативним навичкам, які включають привітання, прощання, дякування, гру в парі та групі, прохання про допомогу, висловлювання власних думок та ширший спосіб вирішення конфліктних ситуацій за допомогою вербальної комунікації.

Серед перспектив подальших досліджень вбачаємо розгляд питання створення ситуацій, що сприяють соціалізації дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бастун Н. А. Реабілітація дітей і молоді з помірною, важкою та глибокою інтелектуальною недостатністю: сьгоднішні реалії та перспективи. Київ : Університет «Україна», 2014. 448 с.
2. Белухін Д. Молодець, сідай... («Майстерність педагогічного слова»). *Завуч*. 2012. № 19. С. 5–8.
3. Кот М. З. Теорія і методика роботи в допоміжній школі. Матеріали до курсу лекцій. К., 1998. 86 с.
4. Потамошнева О. Взаємозв'язок навички читання і розвитку навчального спілкування учнів допоміжної школи. *Дефектологія*. 2012. №1. С. 13.
5. Український дефектологічний словник. За ред. В.І. Бондаря. К. Милосердя України, 2001. 211 с.

Кристина НІОРА

магістрантка I року навчання спеціальності 016 Спеціальна освіта (Олігофренопедагогіка)
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
Науковий керівник – **А.В. ЧОБАНЯН**,
канд. психол. наук, доцент

ДОЦІЛЬНІСТЬ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Визначаючи серед пріоритетних напрямків роботи з дошкільниками з порушеннями інтелектуального розвитку, розвиток соціальної складової, яка зводиться по суті до соціально-комунікативних навичок. Дійсно, формування соціальних навичок (soft-skills) на сучасному етапі освіти підростаючого покоління на всіх етапах онтогенезу є дуже важливим ефектом. Приділено

достатню увагу у теоретичному дослідженні іншим складовим культурного зростання дітей старшого дошкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку - формування довільних форм активності (психічної, діяльності, спілкування), позитивного ставлення до школи.

Ключові слова: порушення інтелектуального розвитку, соціально-комунікативні навички, діти старшого дошкільного віку.

Christina Niora. Feasibility of developing social and communicative skills of senior pre-school students with intellectual development disabilities

Determining among the priority directions of work with preschoolers with intellectual development disorders, the development of the social component, which essentially boils down to social and communicative skills. Indeed, the formation of social skills (soft-skills) at the current stage of education of the younger generation at all stages of ontogenesis is a very important effect. Sufficient attention was paid in the research to other components of the cultural growth of older preschool children with intellectual development disorders - the formation of arbitrary forms of activity (mental, activity, communication), positive attitude to school.

Key words: disorders of intellectual development, social and communicative skills, children of older preschool age.

Постановка проблеми. Базовий компонент дошкільної освіти України визначає державні вимоги до рівня освіченості, розвиненості й вихованості дитини старшого дошкільного віку, а саме сумарний кінцевий показник набутих компетентностей випускником закладу дошкільної освіти перед його вступом до школи. Проте, визначені Базовим компонентом дошкільної освіти вимоги до обсягу необхідної інформації, життєво-важливих умінь і навичок, системи ціннісних ставлень до світу й самого себе, до складу яких входять соціально-комунікативні навички.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед доробків вітчизняних науковців присвячених проблемі соціально-комунікативних навичок дітей з порушеннями у розвитку, представлено праці В. Синьова, Г. Блеч, І. Гладченко, О. Проскурняк, О. Таран, О. Хохліна, Г. Хворова та ін.

Теоретичний аналіз наукових доробків А. Чобанян, дозволив з'ясувати, що дитина з порушенням інтелектуального розвитку старшого дошкільного віку, на відміну від дитини з типовим розвитком, є менш гнучкою у взаємодії з оточенням та більш залежною від впливів соціального середовища. Усе те, що в дитини з типовим розвитком формується спонтанно, завдяки наслідуванню та спільній діяльності з дорослими, у дітей із порушеннями інтелектуального розвитку потребує спеціального навчання. До того ж, як наголошують науковці, це стосується не лише розвитку розумових здібностей, але й емоційного розвитку, засвоєння навичок самообслуговування, правил

поведінки, формування вміння налагоджувати міжособистісні контакти тощо. Відтак, основна увага дорослих має бути спрямована на соціальне становлення дитини. Відповідно, фахівці закладів дошкільної освіти (спеціальні / з інклюзивним навчанням) покликані виконати важливу роль у розвитку соціально-комунікативних навиків дітей, зазначеної категорії [6].

Мета статті – за допомогою теоретичного аналізу відповідних літературних джерел встановити доцільність розвитку соціально-комунікативних навиків дітей старшого дошкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку.

Виклад основного матеріалу. Наукова розвідка дозволила встановити поняття «соціально-комунікативний розвиток» за О. Ковальової. Авторка інтерпретує соціально-комунікативний розвиток, як спроможність забезпечувати/закривати соціальні потреби шляхом налагодження партнерської взаємодії з оточуючими (в контексті дітей з порушеннями інтелектуального розвитку з однолітками та дорослими). Партнерська взаємодія повинна організовуватися відповідно до очікувань партнерів завдяки дієвій комунікації [2].

Освітня практика та досвід професійної діяльності довели, що високий рівень соціально-комунікативного розвитку дитини дошкільного віку взаємопов'язані та взаємозумовлені відсутністю проблем в сфері спілкування дитини з сім'єю, дорослими та однолітками. Середній рівень соціально-комунікативного розвитку визначається недостатньо високим ступенем розвитку за деякими з означених раніше параметрів, що породжує певні труднощі в сфері спілкування дитини. У свою чергу, наявність проблем в сфері спілкування дитини з сім'єю, дорослими чи однолітками може бути причиною недостатнього ступеня розвитку за вищеозначеними параметрами. А. Богуш і Н. Гавриш звертають увагу на необхідність усвідомлення відмінностей між спілкуванням та комунікацією для повноцінного формування комунікативної діяльності: «життя у суспільстві потребує вміння діяти як з позиції суб'єкта, так і об'єкта діяльності, бути як учасником інформаційного процесу (адресатом або адресантом), так і партнером у спілкуванні. Процеси спілкування (міжособистісної взаємодії) та процеси комунікації – сприйняття і передавання вербальної інформації (як безпосередньо, так і через засоби інформації) виступають ланками єдиної комунікативної діяльності» [1].

Працюючи над психологічними засадами формування комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення, І. Мартиненко описує три види комунікативної діяльності за параметрами її орієнтування (з посиланням на праці О. Леонтьєва): предметно орієнтована, соціально-орієнтована та особистісноорієнтована. Такий поділ досліджуваної діяльності враховує характер перебігу комунікативного процесу та його засобів зокрема [4].

Предметноорієнтована діяльність спілкування здійснюється в ході спільної не комунікативної діяльності, обслуговуючи її. Це генетично вихідний вид спілкування (як у філо-, так і в онтогенезі). Воно спрямоване на регулювання спільної діяльності людей. Предметом такої діяльності є взаємодія, а суб'єктом – сам колектив або група.

Соціальноорієнтована – як предмет має не конкретну людину чи аудиторію, а соціальну взаємодію (соціальні, суспільні стосунки) в межах певного соціуму. Така діяльність спрямована на зміну психологічних характеристик групи людей або в бік їхньої уніфікації, або – неузгодженості. Це взаємодія між представниками соціальних груп, виступ перед аудиторією. «Мотивом будь-якого соціального спілкування є та чи інша зміна в характері соціальних відносин всередині даного суспільства, його соціальної та соціально-психологічної структури, в суспільній свідомості або в безпосередніх проявах соціальної активності членів суспільства. За змістом, таке спілкування є процесом внутрішньої організації самого суспільства (соціальної групи, колективу), його саморегуляції: одна частина – впливає на іншу з метою оптимізації діяльності суспільства в цілому, збільшення його соціальнопсихологічної згуртованості, внутрішньої стабілізації, підвищення рівня свідомості, рівня інформованості тощо» [3, 4].

Особистісноорієнтована діяльність спілкування (міжособистісна) може існувати у двох варіантах. «Це, по-перше, діктальне спілкування, тобто діяльність спілкування, пов'язана з певною предметною взаємодією (узгодження позицій із метою подальшої спільної діяльності, обмін зі співрозмовником інформацією, значущою для діяльності тощо). Воно тотожне предметноорієнтованому (груповому) виду і за суб'єктами взаємодії (група, у цьому випадку – діада), і за суб'єктами спілкування (та ж діада), і за предметом (взаємодія). По-друге, модальне спілкування – яке в побуті називають "з'ясуванням стосунків"» [3,4].

Водночас, обмежувати розвиток старшого дошкільника з порушеннями інтелектуального розвитку лише соціально-комунікативними навиками не досить коректне. В працях визнаної дослідниці-науковця галузі спеціальної психології О. Хохліної, зазначено, що психічний розвиток дитини виявляється у різних формах її активності, і передусім в її діяльності. Це ж зумовлює необхідність вивчення процесу та продуктів діяльності дитини і дитини в діяльності для виявлення проявів її психіки. Водночас, саме у діяльності психіка породжується, розвивається, формується: за відсутності потреби життєдіяльності в психічних процесах та властивостях людини ці утворення не виникають та не закріплюються. В онтогенетичному плані психіка формується у процесі інтеріоризації зовнішньої (практичної) діяльності у внутрішню (психічну). Дослідниця відмічає, що педагогічний вплив у спеціальному освітньому закладі щонайперше спрямовується на максимально можливе культурне зростання дітей при засвоєнні соціального досвіду в умовах свідомої цілеспрямованої діяльності [5].

Висновки. Соціально-комунікативні навички є вкрай важливими у житті кожної людини, незалежно від віку та інтелектуальних здібностей. Однак, для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку ці навички можуть бути складними і вимагають додаткової підтримки та допомоги. Для дітей дошкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку, соціально-комунікативні навички можуть включати вміння встановлювати контакт з іншими людьми, вибудовувати дружні стосунки, висловлювати свої думки та почуття, а також адаптуватися до різних соціальних ситуацій. Для того, щоб розвивати соціально-комунікативні навички у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, педагоги та батьки можуть застосовувати різні методики та техніки. Важливо пам'ятати, що розвиток соціально-комунікативних навичок має здійснюватися індивідуально для кожної дитини з огляду на її індивідуальні потреби та можливості. Крім того, дітям з порушеннями інтелектуального розвитку потрібна особлива турбота та увага з боку педагогів, батьків та оточуючих людей, щоб вони могли стати повноцінними членами суспільства та набути необхідних навичок для успішної взаємодії з іншими людьми.

Виводячи їх на прогулянки та беручи участь у ігрових заняттях, створюючи доброзичливу та підтримуючу атмосферу, ми можемо

допомогти дітям з порушеннями інтелектуального розвитку розвивати свої соціально-комунікативні навички та стати успішними та задоволеними людьми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови. Київ: Вища школа, 2007. 542 с. URL: <http://udnz15.org/doshkilna-lingvodidaktika>.
2. Ковальова О. А. Модель соціально-комунікативної компетентності. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2014. № 11. С. 27–33.
3. Леонтьев А. А. Психология общения [3-е издание]. Изд-во «Смысл», 1999. 365 с.
4. Мартиненко І. В. Психологічні засади формування комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення : автореферат дис. ... докт. психол. наук : 19.00.08 / Ірина Володимирівна Мартиненко ; наук. конс. Марія Купріянівна Шеремет ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2017. 552 с.
5. Хохліна О.П. До проблеми формування діяльності школярів в умовах спеціального освітнього закладу. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / [за ред. О.В.Гаврилова, В. І. Співака]. Вип. XXШ в трьох частинах, частина 1. . Серія: соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський : Медобори, 2006, 2013. С.379-389.
6. Чобанян А. В., Колишкіна А. П. Соціальна компетентність дітей з порушенням інтелектуального розвитку як показник готовності до навчання. *Психологічний часопис*. 2018. № 1 (11). С. 71–86.

Дар'я ПАРАЩЕНКО

магістрантка спеціальності 016

Спеціальна освіта

(016.02 Олігофренопедагогіка)

Сумський державний педагогічний

університет імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – **О.В. БОРЯК**,

доктор педагогічних наук, професор

ЗАСОБИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

У статті визначено та обґрунтовано засоби соціально-педагогічної адаптації молодших школярів із інтелектуальними порушеннями. Автором схарактеризовано різні підходи до визначення соціально-педагогічної адаптації в загальній та спеціальній психолого-педагогічній літературі. Зроблено висновок, що соціально-педагогічна адаптація - це педагогічний процес, що входить у структуру цілісного процесу соціально-педагогічної діяльності як